

Böszörményi Nagy Gergely

KRAMER KONTRA KRAMER
The New Criterion

A *Kramer kontra Kramer* című színes, hangalámondásos amerikai drámát 1980-ban öt díjjal – köztük a legjobb filmért járó elismeréssel – jutalmazta a Los Angeles-i Filmakadémia, amiért „a rohanó világ kiüresedő értékeit és újra megtalált esélyeit egy válás krónikáján keresztül mutatta be”.¹ Két évvel később, 1982 tavaszán *Hilton Kramer*, a New York Times kulturális rovatának félelmetes híru kritikus a benyújtotta felmondólevelét. Bár marasztalták, Kramer hajthatatlan maradt; mint azt kendőzetlenül megfogalmazta: mély összetűzésbe került önnön balközép, liberális identitásával, ahogyan világossá vált előtte a rohanó világ kulturális értékeinek kiüresedése. Kramer elvált – ahogy a New York Timestól, úgy egykori önmagától is. Az amerikai baloldal számos meghatározó, kiábrándult intellektusához hasonlóan új esélyre vágyott. S amit sokan máig csak keresnek, ő még abban az esztendőben megalapította.

*

Kramer és társai, *Kimball* (Roger, az 1968-at követő évtizedek kisszámú konzervatív kultúrákritikusának egyike) és *Lipman* (Samuel, korának ismert zongoraművésze és zenekritikusa) *The New Criterion* címmel indította ambiciózus kísérletét 1982 nyarán. Újdonsága abban állt, hogy a konzervatív tábor a történelem távolába vesző, már-már elfogadott hiátusát próbálta ledolgozni a kortárs kultúra ismerete, értéke és kritikája terén. Azzal ténnyel (ismerjük el, aligha csupán sztereotípiával) kívánt szembeszegülni, hogy a konzervatív írástudók jelentősebb hányada nem vagy csak meglehetősen kedvtelenséggel követi és követi a művészeti ágak posztmodern alakulását, ahelyett, hogy azt szellemi, gondolati kihívásnak venné. Ha akár csak felszínes pillantást vetünk a rendszerváltást követő Magyarország kulturális életére, könnyedén belátható, hogy e problematika saját mikroklimánktól sem idegen jelenség. Így lehetséges, hogy az egyszerű szimbólumokra épülő, népi(eskedő) életműveken túl, a nem-baloldali, nem-liberális művészeti felfogás csak elvéve tudott versenyre kelni a kulturális elit baloldali, liberális vezéralakjaival. Pedig a modern és kortárs kultúra lehetőség, amelytől hiba volna távol maradni – hangzik a felismerés, ami Kramer fejében is megszületett.

A folyóirat szellemi alapjainak lefektetésekor T. S. Eliot *The Criterion* című, 1922 és 1939 között megjelent periodikája előtt tisztelgetek, amely a maga idejében az európai gyökerű értelmiség intellektuális standardjainak megőrzését, a kulturális hanyatlás megelőzését tűzte ki céljául a keleti partvidéken. Egy másik, nem kevésbé jelentős iga-

¹ Dale POLLOCK: *Kramer vs. Kramer (a review)*, Variety 1979. november 28.

zodási pontnak a gondolkodó Russell Kirk iránymutatását választották, aki – Kimball sommás, ám bőséggel megtámogatható interpretációja szerint – „akkor lett igazán konzervatív, amikor felfedezte saját liberalizmusát”.² A *New Criterion* ugyanis a nyugati értelmiség körében egykor még többségi konszenzust élvező, a baloldali társadalomkísérletek felé irányuló romantikus vonzalomtól mentes, szabad, individualista és demokratikus hagyományt; a régi liberalizmust kívánta zászlajára tűzni. Így került a kortárs kulturális életre jellemző határtalan relativizmus, a művészetben is hódító politikai korrektség a folyóirat kritikai céltáblájának legbelsőbb körébe.

Az 1980-as évtized első fele minderre megfelelő kontextust teremtett. A megelőző évek enyhülését követően Moszkva éppen Kelet-, Washington pedig Nyugat-Európába telepítette kontinentális rakétáit, a két nagyhatalom között megszűnt minden érdemi kapcsolat, útjára indult a csillagháborús program és a kishidegháború. A *détente*, s vele a békés egymás mellett élés illúziójának leáldozni látszott. Az amerikai konzervatívok számára ebben a közegben különösen időszerűnek tűnt a kulturális öntudat megerősítése, s talán minden korábbinál nehezebben viselték, hogy az értelmiségi diskurzust meghatározó egyetemi és kulturális életet – mintha mi sem történt volna a köreikben ünnepekt, 1975-ös Helsinki Záróokmány parafálása óta – továbbra is a békeharc infantilizmusa, a valósággal szétköltözött baloldali argumentum uralta. Mi tagadás, két évtized távlatából valóban döbbenetes e kettősség. Az 1970-es években a *high politics* minden követ megmozgatott, hogy kéz a kézben járjon a populáris kultúrával, s az Egyesült Államok egymást követő elnökei (kényszerből vagy kedvtelésből, olykor sikerrel, máskor sikertelenül) mindannyian keresték a kultúra véleményvezéreinek kegyeit. Ronald Reagan más volt: ő nem a békét, hanem a háborút kívánta megnyerni. Így lehetséges, hogy regnálása során két párhuzamos valóság bontakozott ki a vezetési stílus és a közösségi kultúra szintjein. Az 1980-as évek a politikában jó és rossz bátor, optimista lelkületű elválasztásáról, míg a posztmodern irodalom, zene és képzőművészet területén a relativizmus és szabadosság másodvirágzásáról szóltak.³

A *New Criterion* célja ez utóbbi létszféra meghódítása volt. A „kihívó” mellett a szépet, a „provokatív” mellett az igazat, a dadaizmus mellett az esztétikumot is újra értéknek tekintve, szenttelen őszinteséggel kísérte meg álláspontját kialakítani. Szellemileg képes, szakmailag felkészült, politikailag potens módon állította pellengérré a kulturális elit bár népszerű, ám tartalmában felszínes, üzeneteiben olcsó alkotásait – ám sosem a mögöttük álló embert. Így közölt a lap kritikus olvasónaplót Susan Sontag korai, elkapott feminizmusáról, tanulmányt Noam Chomsky alig titkolt külpolitikai anarchizmusának margójára, glosszát a Princeton Egyetemen hódító marxista műhely veszélyeiről, levelet a Velencei Biennálén győztes, ám annak hagyományaihoz méltatlanul gyér futurizmusról. Ám mielőtt folyóiratunk körül az együgyű reakció benyomását kelte-

² *The Best of The New Criterion – An interview with Roger Kimball*, FrontPageMagazine 2007. június 21. (hálózati verzió: <http://frontpagemagazine.com/readArticle.aspx?ARTID=27097>).

³ Az 1970-es évtized New York-i közbeszédjéről lásd a *Vanity Fair* kritikusanak kivételesen precíz visszaemlékezéseit: James WOLCOTT: *Splendor in the Grit*, *Vanity Fair* 2009. június.

nénk, nem feledkezhetünk meg rendszeres kiállításáról a felvilágosult konzervatív ízlés választásai mellett. A szerzők készséggel adóztak Tom Wolfe nyelvi leleményének, Ansel Adams természetfotóinak, az észak-amerikai modern organikus építészetnek, vagy éppen Igor Sztravinszkij művészetének. A *New Criterion* mind a színes tematika, mind a publikálásra megnyert szerzők száma és renoméja, mind pedig a konzervatív érvelés minősége terén újat hozott a kulturális nyilvánosságába, melyet kiszárvartva balközép, liberális ellenpontjai sem vitattak tőle. A folyóirat kihívóan egyszerű, mégis fájdalmasan eredeti ars poeticáját 2006 júniusában egy anekdotában foglalta össze hű olvasója, Norman Podhoretz. Ahogy a megalapításának 25. évfordulója alkalmából tartott díszvacsonrán felemlgette: Kramert — még a *Times* kritikusaként — egy alkalommal Woody Allen mellé ültették, aki habozás nélkül nekiszegezte kérdését: „Nem érzi zavarban magát, amikor oly heveny intenzitással támadja egy-egy művész tevékenységét?” Nem — felelte Kramer magabiztosan —, hiszen neki kell zavarba jönnie, amiért gyatra munkát végzett.⁴ Hilton Kramer kísérlete, az igazi Kramer kontra Kramer ügy annak bizonyítéka, hogy mindig a meghasonlottak lesznek az ellen leghitelesebb kritikusai, mert ők valóban ismerik, amiről írnak és beszélnek.

Kramer, Kimball és Lipman talán hitt abban, hogy szerepfelfogásukra egyszer nem lesz majd szükség. Másként alakult. Ahogy az amerikai baloldal sem vált sokkalta toleránsabbá az elmúlt húsz esztendőben, úgy a konzervatív közízlés is művelésre szorul a modern és kortárs kulturális ágak területén. A mai *New Criterion* ezért nem csupán folyóirat, szelleme immár tágabb határok között érvényesül. Működését a havonta megjelenő lapszám mellett négy további sarokkő fémjelzi. Először, a hasábjain rendszeresen helyet kapó, ún. különleges pamflettek (*special pamphlets*), melyek keretében adott, legtöbbször valamely tabudöntő téma köré szervezve fejtik ki gondolataikat a meghívott szerzők.⁵ Másodszor, a Kimball által igazgatott, így a *New Criterion* missziójához szorosán köthető könyvkiadó, az *Encounter Books*, amely a politikai ötletek vásárának egyik meghatározó konzervatív szereplője. Harmadszor, a 2000-ben életre hívott s évente odaítélt *New Criterion*-díj, amellyel epikus pályakezdők első jelentős műveit ismerik el, s kínálnak publikációs lehetőséget számukra az Ivan R. Dee kiadóháznál.⁶ Végül negyedszer, a folyóirat *ArmaVirumque* címmel, a keleti parti kritikai nyilvánosságban immár megkerülhetetlen weblogot is működtet honlapján.

*

⁴ Idézi Gary SHAPIRO: *Twenty-Five Years of Arts and Ideas*, *The New York Sun* 2006. szeptember 8.

⁵ Néhány kiragadott példa a különleges pamflettek közelmúltbéli összeállításából: korrupt humanitarizmus (az ENSZ, az EU, valamint a brit emberi jogi szervezetek humanitárius szerepvállalásait övező etikai és anyagi visszaélésekről); vallás, viselkedés és morál az Egyesült Államokban és Nagy-Britanniában; Amerika-ellenesség az amerikai értelmiségben.

⁶ A New York-i *Encounter Books* és a chicagói Ivan R. Dee egyaránt a minőségi könyvkiadás ismert márkái az Egyesült Államokban. Míg azonban előbbi az etikai és kritikai irodalomra helyezi főbb hangsúlyait — s kifejezetten konzervatív megközelítésben —, addig utóbbi fókuszába „a történelmet, a filozófiát, a színházat és a baseballt” sorolja, politikai alapvetések nélkül.

A kultúrharc létezése önmagában nem jó és nem előremutató. Nála csupán a béke lehetne rosszabb: bármiféle érték- és normarendszernek kizárólagos, fullasztó uralkodása. A kultúrharc tény, mely az emberi jellemből a civilizáció egy fokán engesztelhetetlenül következik. A kultúrharcot azonban gyakorta félreérti – más megközelítésben: vállalkozássá kelteti – megannyi túlhevült zsoldosa. Mint arról elfeledkeznek – más megközelítésben, amit figyelmen kívül hagynak: sosem az igazság nevében indítasz háborút, hiszen úgy azonnal elveszted az alázatot. Csupán az igényt és minőséget képviselheted, ám a végletekig, mert az visz közelebb az igazsághoz. A kultúrharc nem az igazságról, hanem a minőségről szól. 6500 példányban, 125 oldalon. Náluk.

Marosvásárhely

Kolozsvár

Torockó